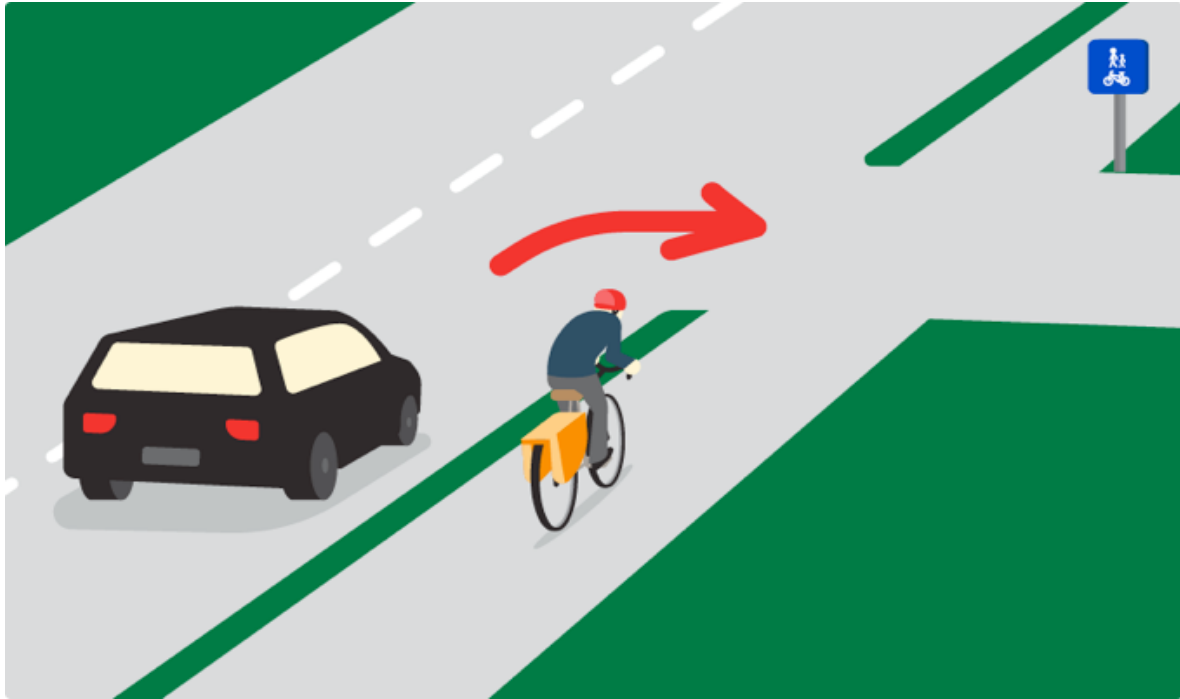

Miljøpartiet De Grønnes forslag til

Budsjett 2018

Rådmannens forslag til budsjett legges til grunn.

Foreslåtte endringer kan i flere tilfeller gjennomføres innen angitte rammer. Foreslåtte omdisponeringer av midler er oppsummert til slutt.

Kommunens økonomiske bærekraft

MDG Halden har programfestet at kommunen skal ha en bærekraftig økonomi. Det kommunale regnskapsresultat uttrykt ved *mer /mindre forbruk*, gir ikke uttrykk for bærekraft, men hvordan kommunens arbeidskapital vedlikeholdes. Avdrag i stedet for avskrivninger utgiftsføres. Bærekraftig økonomisk utvikling forutsetter at kommunens egenkapital vedlikeholdes og at kapitalslit / avskrivninger dekkes av driftsoverskuddet.

Vi støtter forslagene i ny Kommune lov om endret beregning av avdrag, slik at det blir bedre samsvar mellom avskrivninger og avdrag. Allerede fra 2018 bør kommunen starte tilpassing til nye regler. Rentenivået ligger i dag på et historisk bunnivå og framtidige endringer peker mot en heving av rentenivået, noe som vil belaste kommunens driftsøkonomi ytterligere. Kommunen har i en årrekke benyttet en strategi med 100% lånefinansiering, basert på store samlede lån med vektet avdragstid og hovedsakelig med flytende renter som delvis er sikret med rentebytteavtaler.

Det er flere uheldige sider med denne politikken og strategien er lite bærekraftig:

Ved at investeringer som har kort levetid, er finansiert med mer langsiktige lån og det samtidig ikke foretas nødvendige nedbetaling av lån tilsvarende avskrivninger, vil det etter hvert medføre

at verdien på kommunens lån blir høyere enn faktisk verdi på ditto eiendeler. Dette er en problemstilling som også vil gjelde eiendommer kommunen har kjøpt av HKP til bokført verdi (høyere enn markedsverdi) eller hvor HKP foretar oppussing av bygget før eiendommen kjøpes tilbake med 100% lånefinansiering. Mao tidligere manglende vedlikehold blir helt ut betalt med lån.

At bruken av mva kompensasjonen til drift ga et uheldig høyt driftsnivå var én effekt, men det andre hovedproblemet kommunen fortsatt sliter med, er at disse investeringene inklusiv mva ofte var 100% lånefinansiert. Mao kommunen har i dag et stort forbrukslån.

I tillegg kommer ordningen med premieavvik (bokføring av pensjonskostnader) som ikke har noen direkte driftsmessige effekt, men derimot en likviditetseffekt for kommunen og medfører et større behov for kassakreditt.

Halden kommune er derfor helt nødt til å oppnå driftsmessige overskudd som er vesentlig større enn det som kreves til å nedbetale akkumulert underskudd. MDG mener derfor at underskuddet må nedbetales raskere enn inngått avtale, slik at man kan ta grep til å rette opp den finansielle ubalanse kommunen er i.

Regnskapsoverskudd utover avtalt nedbetaling av tidligere merforbruk, må brukes til ekstra nedbetaling av underskudd. Med bruk av de midler som nå er avsatt til disposisjons fond, kan driftsunderskuddet være nedbetalt i 2020.

Det er viktig for både næringslivet og private boligeiere at kommunen kan tilby service og tekniske tjenester som oppmåling, saksbehandling av byggesaker til mer akseptable priser som reflekterer selvkost for den faktiske tjenesten som ytes den enkelte. Mange av dagens gebyrer oppleves som urimelige i og med de inneholder en høy overhead. Det må foretas en gjennomgang av gebyrregulativet med sikte på å nedjustere gebyrer som virker klart urimelige.

Et grønt skifte.

Rådmannens budsjettforslag vektlegger ikke i tilstrekkelig grad tiltak som er nødvendig for å nå de miljø- og klimaforpliktelser som Norge har påtatt seg for å nå målene fra Paris-avtalen om maksimal temperaturstigning på 1,5 C. Halden kommune må sette i verk flere tiltak for å nå Stortingets vedtak om en 40% reduksjon av klimautslipp.

Nasjonal satsing på elbiler gjennom reduserte avgifter har skapt et marked for utslippsfrie kjøretøy. I tillegg til rådmannens forslag om 2 nye ladestasjoner, må det etableres enda flere ladestasjoner for el biler og busser både i sentrum og ute ved E6. Hydrogen som drivstoff i transportsektoren har et stort potensial både innen skipsfart og for tunge kjøretøyer. E6 og Svinesundsområdet vil kunne utgjøre et naturlig knutepunkt på stamveien for Hydrogen som planlegges mellom Norge og Europa. Kommunen må være beredt til å bygge nødvendige tankstasjon ved grensen. Med Norges unike tilgang på fornybar energi har vi store fordeler med tanke på hydrogenproduksjon

Erfaring og kunnskap rundt praktisk bruk av denne infrastrukturen kan også benyttes i andre deler av verden, hvor vi kan bidra til å redusere CO2 utslipp. Verdiskapning i samfunnet oppstår ofte som følge av politiske beslutninger

Massiv tre

MDG har i tidligere budsjett forslag argumentert for bruk av massiv tre. Vi er derfor svært tilfreds med at det både på Idd skole og Bergheim vil bli brukt slike miljøvennlige byggematerialer. Gjennom lokal politikk kan det skapes flere miljøvennlige marked.

Halden er en betydelige skogbrukskommune og for skogbruket gir massivtre nye muligheter for avsetning av de deler av virket som i dag selges til lave priser. Å øke bearbeidingen av trevirke lokalt, vil skape ny sysselsetting. Halden bør bruke massiv-tre i alle kommunale nybygg. Etableringen av massivtre fabrikker er nå i gang flere steder i Norge. Halden bør kunne være en aktuell lokalisering av en slik fabrikk, med god tilgang på virke og nærhet til jernbane og havn.

Solenergi og jordvarme i kommunale bygg

Formålet med flere store investeringsprosjekt er det skal redusere de framtidige driftskostnader. Det gjelder i første omgang Idd skole, Bergheim demenssenter og ny brannstasjon. Halden er et område med svært mange soltimer slik at disse byggene kan gjøres enda mer kommunaløkonomisk lønnsomme ved å bygges som lavutslippshus. På den måten kan kommunen spare betydelige utgifter til oppvarming. Det må bygges solcellepaneler på store deler av takene, samtidig som det borres jordvarmebrønner og legges opp til vannbåren varme i gulvene. Solenergien vil kunne dekke store deler av strømbehovet på dagtid, og jordvarmen vil gjøre at både oppvarming av rommene og vannoppvarming kan skje med liten strømtilførsel fra nettet. Med nye toveis målere, kan overskuddet av produsert energi leveres til energiselskapet. På skoler vil det bli et stort strømoverskudd i ferier. Kommunen kan på den måten bli en betydelig strømleverandør til andre (kommunale) bygg. Private utbyggere kan oppfordres til å gjøre likedan. Prisen på tilbakelevert strøm har til nå variert en del i Østfold, men det er mulig å forhandle seg til en gunstig pris på paneler og returstrøm i en pakke. Selv om Norge er selvforsynt med vannkraft, vil det være gunstig å utnytte en del av potensialet for solenergi og energisparing, siden dette kan skje uten naturinngrep. Det vil gi større mulighet for eksport av grønn energi til land der fornybarandelen foreløpig er liten.

Biogass-produksjon på Remmen

Det bygges et biogassanlegg i forbindelse med nytt renseanlegg i Remmendalen. Gassen er tenkt brukt til oppvarming. Forutsetningen for tidligere vedtak, med overføring av fjernvarme til Tyska, er ikke lenger til stede.

I stedet for å satse på å legge fjernvarme ledninger innover mot sentrum, må det vurderes om fjernvarmen kan overføres til høyskolens anlegg på Remmen som erstatning for biodiesel de bruker i dag. Miljømessig vil det være en fordel å erstatte biodiesel (frigjøre dyrkingsareal) med biogass (basert på kloakk). Et annet alternativ kan være produksjon av hydrogen.

Rådmannen må utrede disse alternativene og legge saken fram for ny politisk behandling.

Kompostering

Mottaket på Åsekjær er en god løsning for mottak av hageavfall. Det bør imidlertid gjenopptas kompostering i Halden med mulighet for kjøp av jord.

Frivillighet og møteplasser

Budsjettet inneholder flere store prosjekt som når de er gjennomført, vil gi mulighet for frivillig sektor til å drive sine aktiviteter:

Ny Idd skole på Risum vil nye anlegg og møteplasser og styrke Risum som bydels senter.

Nordsiden får grunnlag for nye aktiviteter ved:

- ✓ Oppussing av Fayegården og innflytting av Østfoldmuseet.
- ✓ Rehabilitering av Gamle Rådhus til et effektivt politisk møtesenter .
- ✓ Nye idrettsarena og oppvekstsenter på Os.

Disse stedene vil trekke mange flere mennesker i denne delen av byen og skape ringvirkninger for handelsbedrifter. Disse byggene må dessuten tilrettelegges for sekundære brukergrupper som lag og foreninger. På denne måten skapes nye møteplasser for både gamle og ny-innflyttende innbyggere.

Men aktivitetene må organiseres og det skjer i stor grad av frivillige organisasjoner. Idretten er godt organisert og trenger først og fremst anlegg og tilskudd til klubber som eier egne anlegg. På kultursiden er det færre robuste organisasjoner og for å styrke Halden kulturråd som har en nøkkelrolle som koordinator, avsettes **et driftstilskudd på kr 200 000**.

Nyskaping – arrangementsbyen Halden

Halden har gjennom årrekke gitt et passivt tilskudd til Smart Innovation uten at det blitt nedfelt noen spesifikk krav om hva midlene skal brukes til, ei heller blitt avgitt noen årlig rapport om hva pengene er anvendt til. Denne selskapsklyngen har nå opparbeidet seg en bred prosjektportefølje og har fått etablert seg som et ledende utviklingsmiljø. Kommunale tilskudd til nyskaping bør derfor omdisponeres til utvikling av arrangementsbyen Halden og benyttes til å gi tilskudd til personer med nye ideer og prosjekt samt til oppstart av arrangement.

Som et ledd i nyskappingsarbeidet etableres det en **Innovasjonsprisen i Halden**. For 2018 gis denne til en virksomhet / person som gjennom små eller store produkter eller tjenester gir et verdifullt bidrag til en mer miljøvennlig leverandørindustri. Det settes av kr 100 000.

I tillegg etableres den en **Ungdommens Miljøpris** som er en konkurranse blant skole elever opp til 16 år om hvem som kan komme opp med de beste miljøtiltakene på sin skole. Det settes av et beløp på kr 20 000 til premiering og kr 80 000 til gjennomføring de 3 beste forslagene.

Sykling

Hvis biltrafikken skal reduseres, kan dette ikke ensidig oppnås ved å legge restriksjoner på bilbruk. Det må også legges til rette for alternative transportmåter blant ved å gå og sykle.

Plassering av publikumsrettede virksomheter er også et viktig virkemiddel.

De nye oppvekstsenter og idrettsarena på Os får en god plassering transportmessig. En stor del av byens befolkning vil bo innen en radius på 4 km og selv innen en radius på 2 km bor mange det. Dette er avstander som kan nås til fots eller best med sykkel / el-sykkel.

Som en del av planleggingen av Os arena, må det utarbeides planer for sikre sykkelruter til Os og til sikker sykkelparkering ved anlegget. Bortsett fra å ha vedtatt en Plan for hovednett for sykkeltrafikk, som først og fremst omfatter sykling langs fylkesveier, har kommunen gjort lite når det gjelder å legge bedre til rette for sykling på kommunal veier. I tillegg til de tiltak Vegvesenet vil gjøre langs Riks- og fylkesveier, må det lages et nettverk av veier / stier hvor sykkel har fortrinnsrett. Det kan blant annet gjøres ved bedre skilting og merking i veibanen. Markere overgangsfelt for sykkel og fjerning av kanter på eksisterende fortau. Viktig med bedre skille mellom de som sykler i høy hastighet og barn og gående. Det økende salg av El sykler vil medføre at flere kan sykle til skole, jobb eller for å handle. Dette vil kreve bedre tilrettelegging av kommunens gatenett og etablering av sikker sykkelparkering.

Det settes av 2 millioner kroner til bedre skilting, oppmerking og mindre investeringer av slike sykkelruter .

Turveier

Økt satsing på friluftsliv vil gi et tilbud til et stort antall mennesker og være et svært kostnadseffektivt folkehelseiltak. Den viktigste mosjonsaktiviteten som nesten alle kan gjøre, er å gå tur. Halden har mange muligheter til å gå tur både i skog og mark men også innen byområdet. Det er derfor viktig at eksisterende løypenett vedlikeholdes. Flere av de eksisterende turstier ble i sin tid laget ved hjelp av SKAP og KAJA-ordningen på 90-tallet. Disse stiene trenger sårt vedlikehold og vil ha stor betydning for folkehelse og trivsel.

En mulighet er å bruke arbeidskraft fra den nye NAV-ordningen, der de som mottar stønad må jobbe, jfr. opplegg i Fredrikstad. **Det settes av: Kr. 250 000.**

Økt nedbør og ekstremvær

Det må planlegges bedre for å kunne ta imot økte nedbørsmengder pga klimaendringer blant annet ved å legge til rette for flere absorberende overflater og ta vare på eksisterende vegetasjon i by området. Gjenåpning av bekker vil også være et aktuelt tiltak

Redusert salting av veier i boligområder. Gir innsparing for både kommune og bileiere.

For å sikre at planer og utbyggingstiltak i kommunen er utformet i forhold til å gi størst mulig klimaeffekt, opprettes det en funksjon som **Klimaombud**.

Vedkommende skal vurdere klimaeffekten av planforslag / nye tiltak og avgi uttalelse til besluttede organ. Vedkommende skal også vurdere hvordan grønne tiltak kan forbedre kommunens drift og medføre innsparinger. Kan enten organiseres som en del av eksisterende stilling i kommunen eller som et engasjement. **Det settes av kr 250 000.**

Budsjettendringer:

Halden kulturråd, tilskudd	kr	200 000
Innovasjons pris		100 000
Ungdommens Miljøpris		100 000
Støtte Nyskaping		700 000
Klimaombud		150 000
Turveier vedlikehold		350 000
Sykkelveier; merking, skilting, utbedring		1 500 000
Støtte til lag og foreninger med egne anlegg		500 000
Kulturtilbud for barn og unge		<u>400 000</u>
Sum foreslåtte tiltakene		4 millioner kr

Finansieres ved at

- ✓ bevilgningen til Allsang på Grensen reduseres med 3 million.
- ✓ Avtalen om Tilskudd til Smart Innovation fornyes ikke. 1 million.

Budsjett 2018 - Vedtak:

1. Med de endringer som framkommer i MDG's budsjettforslag, vedtas Rådmannens budsjettforslag i henhold til Budsjettskjema 1A, 1B, 2A og 2B samt vedlagte budsjettdokument.
2. Rådmannen gis fullmakt til å disponere ressursene innenfor hvert område i budsjettskjema 1B. I tillegg gis rådmannen fullmakt til å justere budsjettet mellom områdene i budsjettskjema 1B når det gjelder justeringsbehov av teknisk karakter, og som ikke påvirker tjenestene eller tjenestetilbudet. Omfordelinger mellom sektorene legges frem for formannskap og kommunestyre etter innstilling fra rådmannen.
3. Rådmannen skal påse at rammer og vedtak følges opp og rapporterer månedlig sektorenes økonomi til formannskap og kommunestyre. Rådmannen pålegges videre en forsterket rapportering hvert tertial i hht. rapporteringsrutiner.
4. Formannskapet disponerer investeringsbudsjettet, innenfor tildelt ramme, i henhold til budsjettskjema 2B.

5. Rådmannen gis fullmakt til å ta opp lån på til sammen 766,045 millioner kr. VAR-lån utgjør 234,276 millioner kr av den totale lånesummen. Lånene avdras med en vektet avdragstid sett opp mot objektene levetid. Startlån utgjør 40 millioner kr av den totale lånesummen og tas opp i henhold til Husbankens retningslinjer, primært med en avdragstid på 20 år.
6. Trekkrettighet i bank på inntil 450 millioner kr videreføres i 2018.
7. Halden kommune skriver ut eiendomsskatt på faste eiendommer, inkludert tomter, i hele Halden kommune for skatteåret 2017 jf. eiendomsskattelovens §§2 og 3 bokstav a. Før øvrig gjelder (jf. eiendomsskattelovens § 10) følgende for utskrivningen av eiendomsskatt for året 2018:
  - a) Med de unntak som er nevnt under skal skattesatsen etter eskl. § 11 være 7 promille av den fastsatte takstverdien.
  - b) Med hjemmel i eskl. § 12, bokstav a, skal skattesatsen for «bustadelen i eiedomar med sjølvstendige bustaddelar» og fritidseiendommer være 5,75 promille av takstverdien. Ubebygde tomter beskattes med 4,5 promille av takstverdien jf. eskl. § 12, bokstav b.
  - c) I tillegg gis etter eskl. § 11, annet ledd, et bunnfradrag på 250 000 kr for hver selvstendig boenhet i boliger (herunder fritidseiendommer).
  - d) Etter eskl. § 7 kan som tidligere, etter nærmere søknad og vedtak for den enkelte eiendom, fritas eiendommer etter dennes bokstav a) «eiedom åt stiftingar eller institusjonar som tek sikte på å gagne ein kommune, eit fylke eller staten» og dennes bokstav b) «bygning som har historisk verde».
  - e) Etter eskl. § 5, bokstav a, fritas eiendom som Staten eier så langt eiendommen har historiske bygg eller anlegg gjennom fredningsvedtak jf. Lov om kulturminner.
  - f) Etter eskl. § 5, bokstav h, skal fritas «eiedom som vert driven som gardsbruk eller skogbruk». For slike eiendommer gjelder dog at det skal svares eiendomsskatt for våningshus, kårbolig, med garasjer og uthus, og passende tomt. Eiendomsskatten for dette svares etter samme satser og regler som for boligeiendommer.
  - g) Kommunens skattetakstvedtekter.
8. De gebyrsatser som fremkommer i gebyrregulativet vedlagt dette dokument vedtas.
9. Kommunale avgifter skrives ut i 4 terminer i 2018, med forfall 20. mars, 20. mai, 20. september og 20. november.
10. Eiendomsskatten skrives ut samtidig med kommunale avgifter.
11. Forskrift for kommunale vann- og avløpsgebyrer vedtas.
12. Halden kirkelige fellesråd gis et driftstilskudd på 10,915 mill kr for 2018.

Budsjettskjema 1A - drift

	Budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016
Skatt på inntekt og formue	713 417	685 051	694 774
Ordinært rammetilskudd	913 001	895 262	846 004
Skatt på eiendom	100 600	100 600	78 151
Andre direkte eller indirekte skatter	0	0	0
Andre generelle statsstilskudd	4 716	6 900	7 016
Sum frie disponible inntekter	1 731 734	1 687 813	1 625 945
Renteinntekter og utbytte	8 532	8 533	4 923
Gevinst finansielle instrumenter (omløpsmidler)			
Renteutg., provisjoner og andre fin.utg.	64 543	68 350	44 583
Tap finansielle instrumenter (omløpsmidler)			
Avdrag på lån	71 800	62 271	56 835
Motpost avskrivning VAR			
Netto finansinnt./utg.	-127 811	-122 088	-96 495
Til dekning av tidligere regnsk.m. merforbruk	45 000	35 000	20 000
Til ubundne avsetninger	24 532	24 533	3 000
Til bundne avsetninger	0	0	17
Bruk av tidligere regnks.m. mindreforbruk			
Bruk av ubundne avsetninger			
Bruk av bundne avsetninger			
Netto avsetninger	-69 532	-59 533	-23 017
Overført til investeringsbudsjettet			
Til fordeling drift	1 534 391	1 506 192	1 506 433
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	1 534 391	1 506 192	1 506 433
Mer/mindreforbruk	0	0	-

Budsjettskjema 1 B - drift

	Budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016
Fellesfunksjoner	217	-834	58 261
Sentraladministrasjon	106 587	115 587	87 926
NAV	57 556	57 349	57 295
Undervisning og oppvekst	626 711	617 670	611 351
Kultur og idrett	45 099	41 882	41 374
Helse og omsorg	619 635	603 236	583 927
Teknisk	78 587	71 302	66 299
Totalt	1 534 391	1 506 192	1 506 433

	Budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016
Investeringer i anleggsmidler	831 897	793 748	296 257
Utlån og forskutteringer	40 000	40 000	29 129
Kjøp av aksjer og andeler	0	950	13 215
Avdrag på lån	18 000	20 000	45 196
Dekning av tidligere års udekket	0	0	3 840
Avsetninger	10 000	10 000	29 060
Årets finansierungsbehov	899 897	864 698	416 697
Finansiert slik:			
Bruk av lånemidler	766 045	729 811	287 066
Inntekter fra salg av anleggsmidler	10 000	10 000	12 636
Tilskudd til investeringer	0	0	0
Kompensasjon for merverdiavgift	104 852	93 937	5 801
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	18 000	16 500	40 795
Andre inntekter		0	7 073
Sum ekstern finansiering	898 897	850 248	353 371
Overført fra driftsbudsjettet			1 700
Bruk av tidligere års udisponert			
Bruk av avsetninger	1 000	14 450	51 562
Sum finansiering	899 897	864 698	406 633
Udekket/udisponert	0	0	-10 064

	Budsjett 2018	Budsjett 2017	Regnskap 2016
Sentral/Felles	39 900	59 830	79 747
Kultur og kirke	2 000	11 900	3 325
Undervisning og oppvekst	154 994	249 519	5 943
Helse og omsorg	299 750	157 855	7 503
Teknisk	100 977	48 588	13 066
VAR, havn og byggesak	234 276	266 056	186 673
Sum	831 897	793 748	296 257